

İgid ömrü

(Əvvəlki ötən saylarımızda)

Bunları artıq bilirəm, qeydlərimi də aparmışam deyər, Əvəzin təkrar danışdıqlarında burada ara verməli oluram. Füzulinin hadisələr zamanı Şuşadan ara yollarla, ciğirlərlə Xocalıya piyada gəldiyini söyləyən Əvəz qəhrəmanımızın hələ uşaq, yeniyetməlik çağlarında Laçına da tez-tez gəldiyini xatırlayır söhbətimiz zamanı.

...Füzuli ilə Əvəzin son görüşü Ağdam aeroportunda olur. Xocalı faciəsindən çox qabaq baş tutub bir görüş. Ondan sonra bir dəfə də gəlir Xocalıya Əvəz. Qardaşının və qardaşı uşaqlarının dalınca. Deyir uşaqları götürdüm özümlə. Vertolyot Əsgəranın yaxınlığından keçəndə Bozdağdan ermənilər atəş açır. Amma xoşbəxtlikdən vertolyot ciddi zədə almıyır və onlar Ağdama gəlib çıxıb bilərlər.

"Mən Hüsənlüyə çatanda Zaminin "üç mərasimini" verirdilər"

...Füzulinin ölüm xəbəri necə aldıqlarını soruşuram Əvəzdən. Sorağı dillər əzbərinə çevrilmiş, ermənilərin yuxusunu ərsə çəkmiş bir igidin ölümünə inanmadım. Əl-əlxüsus da doğmaları üçün... Əvəz nəql edir:

- Füzulinin ölümünü necə eşitdim?! Əvvəla, həmin gün ilk eşitdiyimiz söz bütün xocalıların başına gətirilən müsibət oldu. Eşidən kimi yola düşməyi planlaşdıranda baxdım ki, daha köhnə yollar yoxdu... (bunu görmək, bu duyğunu yaşamaq dəhşətli bir anlamdı. İnsan öyrəşdiyi, vərdisi etdiyi yaxın bildiyi yolu itirəndə sanki bir doğmasını itirmiş kimi acını yaşamaq olur. Amma nə edəsən ki, xalqımızın taleyindən belə yaşantıları da keçirdi nankor qonşularımız. Mən də həyatımda cəməsi bir dəfə Şuşaya Ağdam-Əsgəran-Xocalı-Xankəndi yolu ilə getmişəm deyər, Şuşanın yolunu ancaq bu ardıcılıqda görürəm. Ancaq qəhrəman əsgərlərimiz sübut etdi ki, Şuşaya - bizim qədim şəhərimizə Qubadlıdan da, lazım gəlsə lap dağlardan, meşələrdən də keçib gedə bilmişik - N.Z.) Məcbur oldum Laçından Akara yolu ilə gəlir Füzuli rayonuna, ordan Beyləqan, Ağcabədi, bu qədər məsafəni qət etdikdən sonra, nəhayət, gəlib çıxdım Ağdama. Ağdamın "Konzavod" deyilən

kəndi vardı, burda qohumumuz yaşayırdı. O da mənə Zaminin ölüm xəbərini olduğu kimi dəqiq demədi. Ancaq bunu dedi ki, Zamin yaralanıb. Həmin gün özümü Hüsənlüyə çatdırıb bilmədim. Səhəri gün gəldim Hüsənlüyə, gördüm artıq Zaminin üç mərasimini verirlər. 3-ün səhəri qardaşım gəldim yollarda qalmış meyitləri götürməyə. Gəlib çıxdıq Ağdamın Şelli kəndinə. Burda dedilər silahla getmək olmaz, çünki ermənilər silahlı görün kimi atırlar. Atamın dayısı oğlu bu kənddə yaşayırdı. Getdik onun evində adama dolu bir çay stəkanı araq içdik ki, qorxu-hürkünü unudaq, hiss etməyə, gedək ermənilərin içərisindən meyitləri götürək. Getdik çıxdıq Əsgəranın yanında toyuq ferması deyilən yerə. Burda Telman adlı iri cüssəli bir xocalının meyiti qalmışdı. Çəkisi ağır olduğuna görə onu gətirə bilməmişdilər. Meyitin altına odeyal saldıq, sürüyə-sürüyə gətirdik bir az. Sonra istədik dərədən ağac tapıb xərk kimi düzəldək onu götürməyə. Dərəyə düşəndə burda dəhşətli bir mənərənin şahidi olduq. İlahi, insanı necə qırıblar?!.. belə də vəhşilik olar?!.. Yuxarıdan camaatı güllələyəndə hamı qaçıb dərədə gizlənsin, burda insanı necə qırıbmışdılar...meyitləri bir günə salmışdılar...üst-başlarını axtarıblar, qulaqları kəsilən kim, qarınları yırtılan kim... adam az qalırdı dəli olsun bu qorxunc mənərəni görəndə...

Füzulinin qonşusu Eldarın ailəsini vurmuşdular, hansı ki, Füzuli atını tövlədən oğurlayıb Ağdama gətirməyə minmişdi, onun yaş yarımlıq körpəsi qucağında sağ qalmışdı. Bizim hərbiçilər o uşağı bələkdə götürüb gətirmişdilər Ağdama. O qadının da meyitini biz gətirdik Qaraqayaya. Orda da maşına qoyub gətirdik Ağdama. Telmanın, onun, bir də bibimin qayını Eldarın yoldaşı Tofiqənin meyitlərini gətirdik təhvil verdik Ağdamın Yusifcanlı kəndində yiyələrinə, bizdən təhvil alıb dəfn elədilər. Mənim Xocalıya - Xocalı yoluna sonuncu gedişim bu oldu (kövrəlir. Başa düşürəm ki, üstündən 28 il ötməsinə baxmayaraq, Əvəz o gördüyü dəhşəti xatırlayanda hansı hissləri keçirir üreyindən - N.Z.)... Yuxarıda hərbi vertolyot başımızın üstündə fişəng atırdı, qoruyurdular ki, bizi vürmasınlar. Vertolyota da

xeyli meyit yığımışdılar. Hələ xeyli də meyit qalmışdı dərələrdə, meşələrdə...

Əvəz Xocalının mühasirədə olduğu vaxtlarda da tez-tez burdakı doğmalarına baş çəkdiyindən danışır. Deyir, qonaq gəldiyi həmin günlərdə o qədər olub Füzuli ilə Xocalı Özünümüdafie batalyonunun postlarında keşik çəkdiyini günlər...

Azərbaycanın Milli Qəhrəmanı Füzuli Rüstəmovun ölümünü bir cümlə ilə də çox gözəl xarakterizə eləyir Əvəz. Deyir, o, camaatın yolunda özünü qurban verdi. Birmənalı, şüurlu şəkildə. Ölümü seçdi, amma əqədəsindən, tutduğu yoldan dönmədi, namus-qeyrətdən keçmədi. Qəhrəmanlıq sizcə nədir bəs, əziz oxucular?!

"Qızıl kitaba yazdın adını, Füzuli!.."

Əvəzlə birlikdə Hüsənlidə yaşayan Tofiqə Novruzovanı da danışdırıram. Tofiqə Füzulinin xalası qızıdır. Füzulinin uyuduğu Tərtərin Hüsənlidə kəndinin sakinidir. Deməli, həm də uşaqlığının, gəncliyinin bir hissəsi Hüsənlidə keçən qəhrəmanımızın ömrünün o çağlarının şahidlərindəndi. Xalası oğlunun ölümündən 28 il ötməsinə baxmayaraq, Tofiqəni danışdırdığım bütün dəqiqələrdə nə qədər toxdaqlıq vermək istəsəm də, mən onun göz yaşlarını saxlaya bilmədim. Göz yaşları içərisində ondan ala bildiyim fikirlərsə yalnız bunlar oldu:

- (hiçqıra-hiçqıra) Bir gün silah aparmağa gəlmişdi. Dedim Zamin, bəlkə özünü gözələyən bir az. Yazmışsan, cavansan. Dedi nəyi gözələyir bilərəm? Mən nə üçün yaşamağım ki... kişi ölür, adı qızıl kitaba düşər. Axırıncı dəfə Ağdamdan, Əsgərandan keçib getdi. Çayın içi ilə silah aparırdı. Ondan sonra Zamin qayıdıb gəlmədi bir də Hüsənlüyə...

Zamin - Füzuli ondan sonra Hüsənlüyə gəlib... Yenə də qəhrəman kimi, igid kimi... Sadəcə bir fərqlə: qəhrəman adına şəhidliyi əlavə etməklə, həm də həmişəki, yaddaşlarda qalan iti, cəngavər yerşi ilə yox, çiyinlərdə... Uşaqlığının keçdiyi, hər bucağında izləri yaşayan Hüsənlüyə ŞƏHİDLİK zirvəsindən boylanmaqla. Həm də körpəyənitirdiyi anasının qoynuna sığınmaqla. Bu nakam ömürlə hələ də barışa bilməyən Tofiqə isə göz yaşları içində sözlərinə davam edir:

- Ondan olmayıb, yox-

du, olmayacaq da. Həm qoçaq idi, həm namus çəkən idi, qeyrət çəkən idi. Xocalıda qalanlar haqqında "ordakılar mənim namusumdu", "ordakılar mənim anam-bacımdı" sözləri dilindən düşmürdü. Əsgəranla Xocalının arasından çay keçirdi. Həmin çayla xocalılara silah daşıyırdı ki, nə olur-olsun mən aparılmayam.

- Ölümünü necə eşitdiniz, yadınızda?

- O günü unuda bilərəmmi?! Elə bildim dünya dağıldı, Zamin ölübsə, deməli hamımız öləcəyik. Eşidəndə Şellidə vurublar, şoka düşdük, yeni Zaminə də vura bilərlər?! İlahi, dünyanın sonudumu?!..

- Siz də gətdiniz Ağdama?

- Gətdik. Ondan sonra gətirdilər bizə. Burda bir dəhşət yaşandı. Allah göstərməsin heç kimə. Onun uşaqlığının bir hissəsi burda - qohumlarda keçmişdi. Sonralar gəlişi də toy-bayrama çevrilirdi. Hamıya kömək edirdi. İnsan nə qədər canıyanan ola bilər? Vallah, mən ikinci belə bir insan görməmişəm. Onun kimi zirək adam elə bilirəm heç yoxdu, ay tövbə! Elə bil quş qanadında yetirirdi özünü, bir də baxırdın ki, Zamin gəldi, burdada. Hər işi görürdü. Gəlib Hüsənlidə ot çalırdı. Kömək edirdi bizə. İnanın, onun dəfnində bu kəndin camaatı o qədər özlerini döyürdülər ki... hamı çox istəyirdi onu, doğma-yad fərqi yox idi. O qarda-çovğunda uşaqdan ağbırçəyə qədər hamı yığılmışdı, bizim qapı camaatı tutmurdu. Allah dəyməsin el-obaya, Allah hamısından razı olsun, hamısı bir ağızdan deyirdi ki, halal xoşu olsun, nə əziyyət çəkirsən, onun buna haqqı çatır. O adı həqiqətən qazanmışdı Zamin. Kimsə dünyasını dəyişəndə deyirlər evdən gedir, kimsə dünyasını dəyişəndə deyirlər eldən gedir. Zamin həqiqətən bütün Azərbaycanı gətirdi. Onu el bu ada layiq şəkildə yola saldı son mənzilinə. Qonşumuzda Bəsti müəllimə yaşayırdı. Onu yas məclislərində ağlayan görməmişdi hüsənlilər. Ancaq o, Zaminə elə ağı dedi ki, hamı məəttəl qalmışdı müəllimənin səsinin belə eşidilməsinə. Zamin çünki təkə qohumların, doğmaların yox, hamının hörmətini bax, beləcə qazanmışdı.

(ardı var)

Nəzirməmməd ZÖHRABLI
jurnalist-publist